

Τράπεζες στο χείλος του γκρεμού; Η αφετηρία, η φύση και η τροχιά της κρίσης

Συνέντευξη με τον Michael Roberts

Ashley Smith^{1,2}

Η τραπεζική βιομηχανία ταλανίζεται από μια σειρά αποτυχιών, διασώσεων από την κυβέρνηση και εξαγορών. Η κρίση στις τράπεζες αυτές έχει οδηγήσει τα χρηματιστήρια σε ολόκληρο τον κόσμο σε περιδίνηση. Τι το προκάλεσε όλο αυτό; Πρόκειται για μια περαστική κρίση; Τι επιπτώσεις θα έχει στην πραγματική οικονομία; Ο Ashley Smith από το *Spectre* παίρνει συνέντευξη από τον Michael Roberts, θέτοντάς του αυτές, και άλλες ερωτήσεις, σχετικά με το χρηματιστικό κεφάλαιο και τον παγκόσμιο καπιταλισμό σήμερα.

Ο Michael Roberts είναι ο συγγραφέας του *The Long Depression: Marxism and the Global Crisis of Capitalism* (Haymarket 2016) και, μαζί με τον Guglielmo Carchedi, του *Capitalism in the 21st Century* (Pluto 2022). Γράφει συχνά σχόλια και αναλύσεις στο ιστολόγιό του, *The Next Recession*.

Φροντίστε να παρακολουθήσετε τον Roberts, μαζί με τον συντάκτη του *Spectre* David McNally και τον συγγραφέα Hadas Thier, στο επικείμενο *Spectre Live!*, στις 28 Μαρτίου στις 4μμ ET. Μπορείτε να εγγραφείτε [εδώ](#).

Τράπεζες στο χείλος του γκρεμού; Η αφετηρία, η φύση και η τροχιά της κρίσης

Η κατάρρευση της Silicon Valley Bank και της Signature Bank, ακολουθούμενη από επιθέσεις στις μετοχές της First Republic Bank και της Credit Suisse πυροδότησαν πανικό στις χρηματαγορές και τα χρηματιστήρια σε ολόκληρο τον κόσμο. Όπως ακριβώς έκαναν στη Μεγάλη Χρηματοοικονομική Κρίση του 2008, οι ΗΠΑ και άλλα κράτη διέσωσαν τις τράπεζες. Πού οδεύει αυτή η τραπεζική κρίση; Τι σημαίνει για την πραγματική οικονομία; Ελάτε μαζί με τους Hadas Thier, David McNally, και Michael Roberts να θέσουμε αυτά και άλλα ερωτήματα σχετικά με τον καπιταλισμό και την παγκόσμια πτώση του.

Hadas Thier, συγγραφέας του: *A People's Guide to Capitalism: An Introduction to Marxist Economics*

David McNally, συγγραφέας των: *Global Slump* and *Blood and Money*

Michael Roberts, συγγραφέας των: *The Long Depression* and *Capitalism in the 21st Century*

Ποιες ήταν οι άμεσες αιτίες αυτής της σειράς αποτυχιών τραπεζών;

Η άμεση αιτία αυτών των πρόσφατων αποτυχιών ήταν, όπως πάντα, η έλλειψη ρευστότητας. Τι εννοούμε με αυτό; Καταθέτες στην *Silicon Valley Bank* (SVB) και στην *First Republic*, καθώς και στην τράπεζα κρυπτονομισμάτων *Signature*, άρχισαν να αποσύρουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τα μετρητά τους και αυτές οι τράπεζες δεν είχαν πλέον το ρευστό για να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις των καταθετών.

1 Στμ. Μεταφρασμένο από εδώ: <https://spectrejournal.com/banks-on-the-brink-the-origins-nature-and-trajectory-of-the-crisis>.

2 Ο Ashley Smith είναι σοσιαλιστής συγγραφέας και ακτιβιστής στο Burlington του Vermont. Έχει γράψει σε πολυάριθμες εκδόσεις, συμπεριλαμβανομένων των *Truthout*, *International Socialist Review*, *Socialist Worker*, *ZNet*, *Jacobin*, *New Politics*, *Harpers*, και πολλές άλλες ακόμα διαδικτυακές και έντυπες εκδόσεις. Αυτή τη στιγμή εργάζεται πάνω σε ένα βιβλίο, για τις εκδόσεις Haymarket, με τίτλο *Socialism and Anti-Imperialism*.

Γιατί έγινε αυτό; Δύο βασικοί λόγοι. Πρώτος, μεγάλο μέρος των μετρητών που είχαν κατατεθεί σε αυτές τις τράπεζες είχαν επαναεπενδυθεί σε περιουσιακά στοιχεία που είχαν χάσει τεράστιο μέρος της αξίας τους τον τελευταίο περίπου χρόνο. Δεύτερος, πολλοί από τους καταθέτες σε αυτές τις τράπεζες, κυρίως μικρές εταιρείες, διαπίστωσαν ότι δεν έβγαζαν πλέον κέρδη ούτε αντλούσαν περισσότερη χρηματοδότηση από επενδυτές, αλλά εξακολουθούσαν να πρέπει να πληρώσουν τους λογαριασμούς και το προσωπικό τους. Έτσι, άρχισαν να τραβούν μετρητά παρά να τα αποταμιεύουν.

Γιατί έχασαν αξία τα περιουσιακά στοιχεία των τραπεζών;

Αυτό καταλήγει στην αύξηση των επιτοκίων σε ολόκληρο τον χρηματοοικονομικό τομέα, αύξηση που ωθήθηκε από τις ενέργειες της Ομοσπονδιακής Τράπεζας (Federal Reserve) για απότομη και γρήγορη αύξηση του βασικού της επιτοκίου για να ελέγξει, υποτίθεται, τον πληθωρισμό. Πώς δουλεύει αυτό;

Λοιπόν, για να βγάλουν χρήμα, οι τράπεζες προσφέρουν στους καταθέτες ένα ετήσιο επιτόκιο, ας πούμε, 2% επί των καταθέσεών τους. Πρέπει να καλύψουν αυτό το επιτόκιο είτε δίνοντας δάνεια με ένα υψηλότερο επιτόκιο στους πελάτες, είτε επενδύοντας το ρευστό των καταθετών σε άλλα περιουσιακά στοιχεία που αποφέρουν ένα υψηλότερο επιτόκιο. Οι τράπεζες μπορούν να πάρουν αυτό το υψηλότερο επιτόκιο αγοράζοντας χρηματοοικονομικά στοιχεία που αποδίδουν μεγαλύτερο επιτόκιο ή που μπορούν να πουλήσουν με ένα κέρδος (κάτι που έχει, όμως, μεγαλύτερο ρίσκο), όπως εταιρικά ομόλογα, στεγαστικά ομόλογα ή μετοχές.

Οι τράπεζες μπορούν να αγοράσουν ομόλογα, που είναι ασφαλέστερα, γιατί οι τράπεζες παίρνουν πίσω όλα τα χρήματά τους με την λήξη του ομολόγου – ας πούμε σε πέντε χρόνια. Και κάθε χρόνο η τράπεζα λαμβάνει ένα μεγαλύτερο επιτόκιο από αυτό του 2% που παίρνουν οι καταθέτες της. Παίρνει μεγαλύτερο επιτόκιο επειδή δεν μπορεί να πάρει τα λεφτά της πίσω άμεσα αλλά πρέπει να περιμένει, μέχρι και πέντε χρόνια.

Τα πιο ασφαλή ομόλογα για αγορά είναι τα κυβερνητικά ομόλογα γιατί ο Θεός Σαμ δεν πρόκειται (μάλλον) να χρεωκοπήσει κατά την εξαργύρωση του ομολόγου μετά από πέντε χρόνια. Έτσι οι μανάτζερ της SVB σκέφτηκαν ότι ήταν πολύ σίφρονες αγοράζοντας κυβερνητικά ομόλογα. Αλλά εδώ είναι το πρόβλημα. Αν αγοράσεις ένα κυβερνητικό ομόλογο για 1000 δολάρια που “ωριμάζει” (δηλαδή λήγει) σε πέντε χρόνια (δηλαδή αν πάρεις πίσω την επένδυσή σου πλήρως σε πέντε χρόνια), επένδυση που πληρώνει επιτόκιο, ας πούμε, 4% τον χρόνο, τότε, αν οι καταθέτες πελάτες σου παίρνουν επιτόκιο μόνο 2%, κερδίζεις λεφτά.

Αν όμως η Ομοσπονδιακή Τράπεζα ανεβάσει την πολιτική της κατά 1%, τότε οι τράπεζες πρέπει επίσης να ανεβάσουν το επιτόκιο καταθέσεων ανάλογα, διαφορετικά θα χάσουν πελάτες. Το κέρδος της τράπεζας μειώνεται. Αλλά ακόμα χειρότερα, η τιμή του ομολόγου σου των 1000 δολλαρίων στην δευτερογενή αγορά ομολόγων (που είναι κάτι όπως η αγορά μεταχειρισμένων αυτοκινήτων) πέφτει. Γιατί; Επειδή αν και το κυβερνητικό ομόλογό σου εξακολουθεί να πληρώνει 4% κάθε χρόνο, η διαφορά ανάμεσα στο επιτόκιο του ομολόγου σου και του τρέχοντος επιτοκίου για ρευστό ή άλλα βραχυπρόθεσμα περιουσιακά στοιχεία μειώνεται.

Αν θέλετε να πουλήσετε τα ομόλογά σας στη δευτερογενή αγορά, οποιοσδήποτε δυνάμει αγοραστής των ομολόγων σας δεν θα είναι διατεθειμένος να πληρώσει 1000 δολάρια αλλά, ας πούμε, 900. Κι αυτό γιατί ο αγοραστής, πληρώνοντας μόνο 900 δολάρια και παίρνοντας επιτόκιο 4%, μπορεί τώρα να πάρει μια απόδοση $4/900$ ή 4.4%, κάνοντας την αγορά να αξίζει περισσότερο. Η SVB είχε ένα σκασμό ομόλογα που είχε αγοράσει στην ονομαστική αξία (\$1000) αλλά που άξιζαν λιγότερο στη δευτερογενή αγορά (\$900). Είχε, όπως λέγεται, “μη υλοποιημένες ζημιές” (“unrealized losses”) στα βιβλία της.

Αλλά γιατί αυτό να έχει σημασία, αν δεν πρέπει να πουλήσει τα ομόλογα; Η SVB θα μπορούσε να περιμένει μέχρι να λήξουν, οπότε και θα έπαιρνε όλα τα λεφτά που είχε επενδύσει συν το επιτόκιο πέντε ετών. Αλλά εδώ είναι το δεύτερο μέρος του προβλήματος για την SVB. Με την Ομοσπονδιακή Τράπεζα (Fed) να ανεβάζει τα επιτόκια και την οικονομία να επιβραδύνει προς την ύφεση, ιδιαίτερα στον τομέα των τεχνολογικών start-up, στον οποίο εξειδικεύεται η SVB, οι πελάτες της έχαναν χρήματα και έτσι αναγκάζονταν να χαλάνε περισσότερα μετρητά και να αποσύρουν μαζικά τις καταθέσεις που είχαν στην SVB.

Τελικά, η SVB δεν είχε αρκετή ρευστότητα για να καλύψει τις αναλήψεις· αντίθετα, είχε πολλά ομόλογα που δεν είχαν ωριμάσει. Όταν αυτό έγινε προφανές στους καταθέτες, αυτοί που δεν καλύπτονταν από την κρατική ασφάλιση των καταθέσεων (οτιδήποτε πάνω από 250.000 δολάρια), πανικοβλήθηκαν οπότε προκλήθηκαν μαζικές αποσύρσεις χρημάτων (*bank-run*) από την τράπεζα. Αυτό έγινε φανερό όταν η SVB ανακοίνωσε ότι θα έπρεπε να πουλήσει πολλές από τις συμμετοχές της σε ομόλογα με ζημιά, για να καλύψει τις αναλήψεις. Οι ζημιές φαινόταν να είναι τόσο μεγάλες που κανείς δεν θα τοποθετούσε και πάλι χρήματα στην τράπεζα και έτσι η SVB κήρυξε πτώχευση.

Έτσι, μια έλλειψη ρευστότητας μετατράπηκε σε χρεωκοπία – όπως συμβαίνει πάντα. Πόσες μικρές εταιρείες ανακαλύπτουν ότι αν είχαν λίγα μόνο παραπάνω από την τράπεζά τους ή έναν επενδυτή θα μπορούσαν να έχουν ανταπεξέλθει σε μια έλλειψη ρευστότητας ώστε να παραμείνουν σε λειτουργία; Αντίθετα, αν δεν πάρουν καμιά επιπλέον βοήθεια, θα πρέπει να φαλιρίσουν. Αυτό είναι που συνέβη, βασικά, στην SVB και την Signature, την τράπεζα καταθέσεων κρυπτονομισμάτων, και τώρα στην First Republic, μια τράπεζα για μεσαίες επιχειρήσεις και πλούσιους πελάτες, στην Νέα Υόρκη.

Τι έχουν κάνει οι ΗΠΑ και άλλα κράτη για να σταματήσουν την χρηματοοικονομική κρίση; Και θα πετύχει αυτό να αποτρέψει αποτυχίες και άλλων τραπεζών και να ηρεμήσει τα χρηματιστήρια;

Υπάρχουν δύο πράγματα που η κυβέρνηση, η Fed, και οι μεγάλες τράπεζες έχουν κάνει. Πρώτον, έχουν προσφέρει ποσά ώστε να καλύψουν τη ζήτηση των καταθετών για τα μετρητά τους. Αν και στις ΗΠΑ οποιεσδήποτε καταθέσεις πάνω από 250.000 δολάρια δεν καλύπτονται από την κυβέρνηση, η κυβέρνηση ήρε αυτό το όριο και είπε ότι θα καλύψει όλες τις καταθέσεις ως ένα μέτρο έκτακτης ανάγκης.

Δεύτερον, η Fed δημιούργησε ένα ειδικό εργαλείο δανεισμού, που ονομάζεται *Bank Term Funding Program*, με το οποίο οι τράπεζες μπορούν να πάρουν δάνεια για έναν χρόνο, χρησιμοποιώντας ως εγγύηση τα ομόλογα στην ονομαστική τους αξία³, ώστε να πάρουν μετρητά για να καλύψουν τις αναλήψεις των καταθετών. Έτσι, δεν είναι υποχρωμένες να πουλήσουν τα ομόλογά τους κάτω από την ονομαστική τους αξία. Αυτά τα μέτρα στοχεύουν να σταματήσουν τις υπό καθεστώς πανικού μαζικές αναλήψεις μετρητών από τις τράπεζες. Αλλά φυσικά, δεν λύνουν τα υποκείμενα προβλήματα που έχουν οι τράπεζες εξαιτίας των ανερχόμενων επιτοκίων και των μειωνόμενων κερδών για τις εταιρείες που χρησιμοποιούν αυτές τις τράπεζες.

Κάποιοι ισχυρίζονται ότι η SVB και οι άλλες τράπεζες είναι “μικρή ψαριά” και μάλλον εξειδικευμένες. Συνεπώς, δεν αντανakλούν ευρύτερα συστημικά προβλήματα. Αλλά αυτό θα πρέπει να αμφισβητηθεί. Πρώτον, η SVB δεν ήταν μια μικρή τράπεζα, έστω και αν εξειδικευόταν στον τεχνολογικό τομέα – ήταν η 16η σε μέγεθος τράπεζα στις ΗΠΑ και η κατάρρευσή της ήταν η δεύτερη μεγαλύτερη στην οικονομική ιστορία. Επιπλέον, μια πρόσφατη αναφορά της Federal Deposit Insurance Corporation δείχνει ότι η SVB δεν είναι η μόνη που έχει τεράστιες “μη πραγματοποιηθείσες ζημιές” στα βιβλία της. Το σύνολο για όλες τις τράπεζες είναι αυτή τη στιγμή 620 δις δολάρια, ή το 2,7% του ΑΕΠ των ΗΠΑ. Αυτό είναι το δυνητικό χτύπημα στις τράπεζες ή στην οικονομία αν αυτές οι ζημιές πραγματοποιούνταν.

Πραγματικά, το 10% των τραπεζών έχουν μεγαλύτερες μη αναγνωρισμένες ζημιές από αυτές της SVB. Ούτε ήταν η SVB η χειρότερη σε κεφαλαιοποίηση τράπεζα, με το 10% των τραπεζών να έχουν μικρότερη κεφαλαιοποίηση από αυτήν. Μια πρόσφατη μελέτη βρήκε ότι η εμπορική αξία των περιουσιακών στοιχείων του τραπεζικού συστήματος είναι 2 τρις δολάρια χαμηλότερη από αυτήν που υποδεικνύει η, με βάση τα βιβλία τους, αξία των περιουσιακών τους στοιχείων που αντιστοιχούν σε πορτφόλια δανείων τηρουμένων μέχρι τη λήξη τους.

Τα αποτιμημένα στις τρέχουσες αξίες της αγοράς⁴ περιουσιακά στοιχεία των τραπεζών έχουν μια κατά μέσο όρο πτώση 10% στο σύνολο των τραπεζών, με το χειρότερο 5^ο δείγμα να παρουσιάζει μια πτώση 20%. Ακόμα χειρότερα, αν η Fed συνεχίσει να αυξάνει τα επιτόκια, οι τιμές των ομολόγων θα πέσουν περισσότερο και οι “μη πραγματοποιηθείσες ζημιές” θα αυξηθούν, οπότε περισσότερες τράπεζες θα έρθουν αντιμέτωπες με μια έλλειψη ρευστότητας.

3 Στμ. Προφανώς για να συγκρατήσουν την αξία των ομολόγων και συνεπώς και το αξιόχρεο των τραπεζών (που στην περίπτωση των SVB κλπ. κατέρρευσε λόγω της υποτίμησης των ομολόγων τους).

4 Στμ. Στο πρωτότυπο: *marked-to-market*: χονδρικά, με βάση τις τρέχουσες τιμές της αγοράς, αποτίμηση με βάση την τρέχουσα αγοραία αξία.

Επομένως, τα έκτακτα μέτρα ίσως να μην είναι αρκετά. Ο τρέχων ισχυρισμός είναι ότι επιπλέον ρευστότητα μπορεί να χρηματοδοτηθεί με την εξαγορά από μεγαλύτερες και πιο εύρωστες τράπεζες των ασθενέστερων και την αποκατάσταση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας χωρίς επιπτώσεις για τους εργαζόμενους. Αυτή είναι η λύση της αγοράς με την οποία τα μεγάλα αρπακτικά κανιβαλλίζουν το φόβιο κουφάρι – για παράδειγμα, ο βραχίονας της SVB στο Ηνωμένο Βασίλειο (HB) εξαγοράστηκε από την HSBC για μια λίρα. Στην περίπτωση της Credit Suisse, οι ελβετικές αρχές προσπαθούν να εκβιάσουν μια εξαγορά από την μεγαλύτερη τράπεζα UBS στην τιμή του ενός πέμπτου της τρέχουσας εμπορικής αξίας της CS.

Αν, όμως, η παρούσα κρίση γίνει συστημική, όπως συνέβη το 2008, αυτό δεν θα είναι αρκετό. Αντίθετα, θα υπήρχε κοινωνικοποίηση των ζημιών που υπέστη η τραπεζική ελίτ μέσω των κρατικών διασώσεων, κάτι που θα ανέβαζε τα χρέη του δημοσίου τομέα (που είναι ήδη σε ύψη ρεκόρ), και τα οποία θα έπρεπε να εξυπηρετηθούν εις βάρος όλων ημών των υπολοίπων μέσω της αυξημένης φορολογίας και ακόμα μεγαλύτερης λιτότητας στις δαπάνες και τις υπηρεσίες του κράτους πρόνοιας.

Θα συνεχίσει η Ομοσπονδιακή Τράπεζα και άλλες κεντρικές τράπεζες να αυξάνουν τα επιτόκια για να καταπολεμήσουν τον πληθωρισμό ή θα κάνουν πίσω για να αποτρέψουν περαιτέρω τραπεζικές κρίσεις;

Μοιάζει πολύ πιθανό οι κεντρικές τράπεζες να συνεχίσουν να ανεβάζουν τα επιτόκια σε αυτή την αδύνατη αποστολή τους να ελέγξουν τον πληθωρισμό. Θα σταματήσουν μόνο αν υπάρξει μια περαιτέρω σειρά τραπεζικών καταρρεύσεων. Τότε, ίσως αναγκαστούν ακόμα και να αναστρέψουν τις σφιχτές νομισματικές τους πολιτικές για να σώσουν τον τραπεζικό τομέα.

Αλλά προς το παρόν, φοράνε ένα γενναίο πρόσωπο και ισχυρίζονται ότι το τραπεζικό σύστημα είναι πολύ “ανθεκτικό” και σε πολύ καλλίτερη κατάσταση από ό,τι το 2008. Η αντιστροφή της σφιχτής νομισματικής πολιτικής θα ήταν καταστροφική για την αξιοπιστία των κεντρικών τραπεζών μιας και θα εξέθετε το γεγονός ότι αυτές δεν ελέγχουν καθόλου ούτε την προσφορά χρήματος ούτε τα επιτόκια ούτε την τραπεζική δραστηριότητα – το ακριβώς αντίθετο.

Ποιες είναι οι βαθύτερες αιτίες του πληθωρισμού και της χρηματοοικονομικής αστάθειας σήμερα;

Ας δούμε καταρχάς την χρηματοοικονομική αστάθεια. Ο καπιταλισμός είναι μια εγχρήματη ή μονεταριστική οικονομία. Η παραγωγή δεν γίνεται για άμεση κατανάλωση στο σημείο χρήσης. Η παραγωγή εμπορευμάτων είναι για πώληση σε μια αγορά με σκοπό την ανταλλαγή για χρήματα. Και το χρήμα είναι απαραίτητο για την αγορά εμπορευμάτων.

Το χρήμα και τα εμπορεύματα δεν είναι το ίδιο πράγμα, οπότε η κυκλοφορία του χρήματος και των εμπορευμάτων είναι εγγενώς υποκείμενη σε κατάρρευση⁵. Ανά πάσα στιγμή, οι κάτοχοι μετρητών μπορεί να μην αποφασίσουν να αγοράσουν εμπορεύματα στις τρέχουσες τιμές και αντίθετα να τα αποθησαυρίσουν. Τα εμπορεύματα αυτά, τότε, πρέπει να μειώσουν τις τιμές τους ή ακόμα και να πάνε για “φούντο”. Πολλά πράγματα μπορεί να πυροδοτήσουν αυτή την κατάρρευση στην ανταλλαγή χρήματος και εμπορευμάτων ή στο χρήμα για χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία όπως τα ομόλογα ή οι μετοχές - εικονικό κεφάλαιο, το αποκαλεί ο Μαρξ. Και μπορεί να συμβεί ξαφνικά.

Αλλά η βασική υποκείμενη αιτία θα είναι η υπερσυσσώρευση κεφαλαίου στους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας ή, με άλλα λόγια, η μειούμενη κερδοφορία των επενδύσεων και της παραγωγής. Οι τεχνολογικές εταιρείες- πελάτες της SVB είχαν αρχίσει να υποφέρουν από μια έλλειψη χρηματοδότησης από τους λεγόμενους καπιταλιστές επιχειρηματικών κεφαλαίων ρίσκου (επενδυτές σε νεοφυείς εταιρείες) γιατί οι επενδυτές μπορούσαν να δουν τα κέρδη να μειώνονται. Αυτός είναι ο λόγος που οι τεχνολογικές εταιρείες έπρεπε να αδειάσουν τις καταθέσεις τους σε ρευστό. Αυτό κατέστρεψε την ρευστότητα της SVB και την ανάγκασε να ανακοινώσει ένα ξεπούλημα των περιουσιακών της στοιχείων σε ομόλογα.

Στο χρηματοοικονομικό κραχ του 2008, η κρίση ρευστότητας είχε προκληθεί από την κατάρρευση της αγοράς ακινήτων – όχι τις εταιρείες τεχνολογίας, όπως τώρα. Άφησε πολλούς δανειστές με τεράστιες ζημιές σε ομόλογα δανείων ενώ τα παράγωγα αυτών των ομολόγων πολλαπλασίασαν το αποτέλεσμα σε ολόκληρο τον χρηματοοικονομικό τομέα και παγκοσμίως. Αλλά η ίδια η κατάρρευση της στεγαστι-

5 Στμ. Αν και το χρήμα είναι το αφηρημένο εμπόρευμα, ναι;

κής αγοράς οφειλόταν σε μια πτώση της κερδοφορίας των παραγωγικών τομέων της οικονομίας από το 2005-2006 και μετά, που τελικά προκάλεσε μια ανοιχτή πτώση των συνολικών κερδών που συμπε-
ριέλαβε και τον τομέα των ακινήτων.

Αυτή τη φορά η χρηματοοικονομική κατάρρευση έχει πυροδοτηθεί από την κατακόρυφη αύξηση του πληθωρισμού παγκοσμίως μετά το τέλος της πανδημίας του COVID. Αυτή οδηγήθηκε κυρίως από τε-
ράστιες αυξήσεις στο κόστος της ενέργειας και των τροφίμων εξαιτίας της κατάρρευσης των διεθνών
εφοδιαστικών αλυσίδων στη διάρκεια του COVID και της μη ανάκαμψής τους.

Οι εταιρείες που άνοιγαν ξανά, διαπίστωσαν ότι δεν θα μπορούσαν να ικανοποιήσουν την αναζωογο-
νημένη ζήτηση· δεν μπορούσαν να φέρουν σε κανονική λειτουργία και πάλι πλοία, κοντέινερ, λιμάνια,
πλατφόρμες εξόρυξης πετρελαίου. Οι προμήθειες τροφίμων και ενέργειας “στέγνωσαν” και οι τιμές
αυξήθηκαν ακόμα και πριν ο πόλεμος Ρωσίας-Ουκρανίας εντείνει την κατάρρευση των εφοδιαστικών
αλυσίδων σε εμπορεύματα-κλειδιά. Πριν από τα τρόφιμα και την ενέργεια, ο υποκείμενος πληθωρι-
σμός επιταχύνθηκε εξαιτίας της γενικά χαμηλής αύξησης της παραγωγικότητας στις μεγαλύτερες
οικονομίες: οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις δεν μπορούσαν να βρουν αρκετό εξειδικευμένο προσωπικό
μετά τον COVID, ούτε είχαν επενδύσει σε καινούριο δυναμικό, οπότε η αύξηση της παραγωγικότητας
της εργασίας ήταν ανεπαρκής για να καλύψει την αναζωογονημένη ζήτηση.

Αυτό που είναι καθαρό είναι ότι ο επιταχυνόμενος πληθωρισμός δεν προκλήθηκε από υψηλότερα
κόστη εργασίας (δηλαδή αυξανόμενους μισθούς)· το αντίθετο, οι εργάτες ήταν (και είναι) πολύ πίσω
από το πληθωριστικό σπινάλ στο να πάρουν μισθούς που να το αντισταθμίζουν. Αντίθετα, τα αυξα-
νόμενα κόστη των πρώτων υλών και οι ελλείψεις επέτρεψαν σε εταιρείες που έχουν τη δύναμη να
διαμορφώνουν τις τιμές, δηλαδή μεγάλες πολυεθνικές, να αυξήσουν απότομα τις τιμές και να το-
νώσουν τα περιθώρια κέρδους σε επίπεδα ρεκόρ, ιδιαίτερα οι εταιρείες ενέργειας και τροφίμων.
Ήταν ένα σπινάλ κέρδους-τιμών⁶.

Παρ’ όλα αυτά, οι νομισματικές αρχές παντού αγνόησαν ή αρνήθηκαν ότι ο επιταχυνόμενος πληθωρι-
σμός ήταν ένα πρόβλημα εφοδιασμού/προσφοράς (όπως είναι συνήθως στον καπιταλιστικό τρόπο
παραγωγής). Αντίθετα, ισχυρίστηκαν ότι οφειλόταν στην υπερβολική ζήτηση που επέφερε ένα σπινάλ
μισθών-τιμών⁷. Οπότε, η απάντησή τους ήταν να αυξήσουν τα επιτόκια, να αντιστρέψουν τις προη-
γούμενες πολιτικές τους ποσοτικής χαλάρωσης (QE) με αυτές της ποσοτικής σύσφιξης (*quantitative
tightening*, QT) και να μειώσουν την ρευστότητα (φτηνό ρευστό και πίστωση). Έτσι, το κόστος δανει-
σμού για τις εταιρείες να επενδύσουν ή για τα νοικοκυριά να πληρώσουν τα στεγαστικά δάνειά τους
κοκ. έχει αυξηθεί κατακόρυφα και έχει προκαλέσει ρωγμές στο τραπεζικό σύστημα.

Η ειρωνεία είναι ότι τα κατακόρυφα αυξημένα επιτόκια θα συνεχίσουν να έχουν μικρή άμεση επίδρα-
ση στα ποσοστά του πληθωρισμού· αντίθετα, αυτή η πολιτική συμπιέζει κέρδη και μισθούς⁸ και έτσι
επιταχύνει τις επιβραδυνόμενες οικονομίες σε μια βουτιά - ακριβώς όπως συνέβη υπό το καθεστώς
Volcker της Fed στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές αυτής του 1980, που οδήγησε σε μια
πολύ βαθιά πτώση μετά το 1980-1982.

6 Στμ. Και όχι φυσικά σπινάλ μισθών-τιμών.

7 Στμ. Προφανώς η “ερμηνεία” αυτή δεν είναι απλά “κακή εκτίμηση” αλλά μάλλον η προφανής λύση για το
κεφάλαιο που ρίχνει και πάλι το κόστος της κρίσης στο προλεταριάτο. Είναι πιο προσοδοφόρο για το κε-
φάλαιο να κρατήσει χαμηλά τους μισθούς και να φέρει και πάλι λιτότητα, δηλαδή να μειώσει τη ζήτηση,
παρά να αυξήσει την προσφορά, που θα σήμαινε προφανώς επενδύσεις και κόστος για το κεφάλαιο (αύ-
ξηση παραγωγής, ενίσχυση των εφοδιαστικών αλυσίδων, αύξηση της εργασίας, και δη της εξειδικευ-
μένης).

8 Στμ. Η οπτική αυτή της κρίσης έχει ενδιαφέρον γιατί, σε σχέση με την αμέσως προηγούμενη παρατήρη-
ση, αναδεικνύει την αντιφατικότητα της κίνησης του κεφαλαίου, της κρίσης ως πραγματικού αδιεξόδου,
ως πραγματικής αδυναμίας του κεφαλαίου να αντιμετωπίσει τις κρίσεις του παρά τις φαινομενικά “σχε-
διασμένες” πολιτικές του. Οπότε μπορεί η αντίδραση να είναι αντανάκλαστική και φαινομενικά προς όφε-
λος των καπιταλιστών αλλά τελικά ίσως απλά βαθιάει τα αδιεξοδά του, όπως συνέβη και με την κρίση
του 2008: το κεφάλαιο πλήττει την εργασία και κάνει τα πάντα για να φορτώσει σε αυτήν το κόστος της
κρίσης αλλά, τελικά, δρώντας έτσι δεν κάνει κάτι άλλο από το να βαθιάει τις αντιφάσεις του και να πλήτ-
τει και τον εαυτό του αφού είναι διαλεκτικά αναπόδραστα δεμένο με την εργασία.

Σε τι διαφέρει αυτή η κρίση από αυτήν του 2008 και τη Μεγάλη Ύφεση; Τι απεκατέστησε τότε την ανάπτυξη; Είναι εκείνα τα μέσα διαθέσιμα στους καπιταλιστές και τα Κράτη τους σήμερα;

Η καπιταλιστική παραγωγή και οι επενδύσεις υφίστανται συχνές και επανερχόμενες καταρρεύσεις. Αυτές είναι μια αναγκαία διόρθωση στην τάση πτώσης της κερδοφορίας με τον χρόνο. Οι καταρρεύσεις καθαρίζουν τους σάπιους κορμούς και αφήνουν τους δυνατότερους να πάρουν τον έλεγχο των αγορών των πιο αδύναμων, μειώνοντας το κόστος της εργασίας μέσα από την αυξημένη ανεργία θέτοντας έτσι τη βάση για υψηλότερη κερδοφορία και οικονομική ανάκαμψη. Αυτή η διαδικασία έχει ονομαστεί “δημιουργική καταστροφή”.

Η μεγάλη ύφεση της περιόδου 2008-9 το πέτυχε αυτό σε κάποιο βαθμό – αλλά μόνο σε κάποιο βαθμό. Η κερδοφορία του κεφαλαίου στις μεγάλες οικονομίες παρέμεινε κάτω από τα επίπεδα που είχαμε δει στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Αυτό κράτησε τις επενδύσεις σε παραγωγικούς τομείς σε χαμηλά επίπεδα. Οι εταιρείες ήταν εξαρτημένες από φθηνή ή σχεδόν μηδενικού κόστους πίστωση για να συνεχίσουν – το μερίδιο των “εταιρειών ζόμπι” που επιβιώνουν απλά με το να χρεώνονται περισσότερο έχει φτάσει τώρα περίπου το 20%. Η πτώση της πανδημίας του 2020 έδειξε ότι ένας σε κάμψη και στάσιμος καπιταλισμός δεν είχε ανακάμψει – καμιά δημιουργική καταστροφή προς το παρόν.

Τι λύσεις προσφέρει σήμερα το καπιταλιστικό κατεστημένο; Θα δουλέψουν;

Η κυρίαρχη λύση στα τραπεζικά κραχ είναι πάντα η ίδια: καλλίτερη ρύθμιση. Ακόμα και οι πιο ριζοσπάστες οικονομολόγοι του κυρίαρχου ρεύματος, όπως ο Joseph Stiglitz, ή πολιτικοί όπως ο Μπέρνι Σάντερς ή η Ελίζαμπεθ Γουόρρεν, προωθούν αυτή τη λύση. Και όμως, η ρύθμιση ενός εγγενώς ασταθούς και κερδοσκοπικού χρηματοοικονομικού τομέα απλά δεν δουλεύει.

Η ιστορία της ρύθμισης είναι μια ιστορία άγνοιας, υπεκφυγής και ψευμάτων. Ας πάρουμε την SVB: οι ρυθμιστές απέτυχαν να εντοπίσουν τον κίνδυνο λόγω των επιτοκίων που έπαιρνε η διοίκηση της SVB αγοράζοντας τόσα πολλά ομόλογα, παρά τις προειδοποιήσεις από διάφορες πηγές. Τραπεζικά σκάνδαλα, που διέφυγαν από τους ρυθμιστές, ήρθαν, ξανά και ξανά, στην επιφάνεια.

Αντί της ρύθμισης, αυτό που χρειάζεται είναι να περάσουν οι βασικοί τραπεζικοί και χρηματοοικονομικοί θεσμοί σε δημόσια ιδιοκτησία, να λειτουργούν δημοκρατικά και να επιβλέπονται από τους εργάτες σε αυτούς τους θεσμούς και την ευρύτερη οικονομία⁹. Πρέπει να κλείσουμε κερδοσκοπικές τράπεζες επενδύσεων όπως η Goldman Sachs ή επενδυτικά μεγαθήρια όπως η BlackRock. Πρέπει να δώσουμε ένα τέλος στους τερατώδεις και γελοίους μισθούς και τα μπόνους των διευθυντικών στελεχών των τραπεζών και των χρηματιστών στις τραπεζικές επενδύσεις.

Η τραπεζική θα πρέπει να είναι μια δημόσια υπηρεσία όπως η εκπαίδευση ή η συλλογή των σκουπιδιών, όχι ένα κέντρο για στοιχηματισμό στο χρηματοοικονομικό καζίνο με τα λεφτά μας. Ναι, κάποιοι λένε, ακόμα και αν οι κρατικές τράπεζες απλά έπαιρναν τις καταθέσεις και της δάνειζαν, στη συνέχεια, σε επιχειρήσεις για να επενδύσουν και στα νοικοκυριά για να κάνουν ακριβές αγορές, και πάλι θα μπορούσε να προκύψει μαζική απόσυρση από τους καταθέτες.

⁹ Στμ. Εδώ μπαίνουμε στην παραμυθοχώρα της σοσιαλδημοκρατίας και της αριστεράς, που καταφέρνουν από όλη τη συστημική, με βάση υποτίθεται τις ίδιες τις αναλύσεις τους, κρίση του καπιταλισμού να κρατήσουν τελικά μόνο την “απληστία” και την “κερδοσκοπία” των τραπεζών και τα μεγάλα μπόνους των τραπεζιτών. Τις δομικές αντιφάσεις του κεφαλαίου θα τις καταλαγιάσουν και θα τις επιλύσουν, “μαγικά” λες, ο “εκδημοκρατισμός” του τραπεζικού συστήματος και η “διαφάνεια”! Αίφνης, το πρόβλημα δεν είναι η θεμελιώδης σχέση εκμετάλλευσης της εργασίας από το κεφάλαιο, η διαλεκτική εμπόρευμα-χρήμα-κεφάλαιο που την ενσαρκώνει και κάνει το κεφάλαιο “άπληστο”, δηλαδή διαρκώς επεκτεινόμενο ως κοινωνική σχέση, αλλά απλά η διαχείρισή του, δηλαδή αν την εκμετάλλευση της εργασίας δεν θα την ρυθμίζουν οι καπιταλιστές αλλά οι “δημοκρατικά εκλεγμένοι αντιπρόσωποι”. Έτσι φτάνουμε σε πραγματικά φληναφήματα περί “εκδημοκρατισμού” του κεφαλαίου, με θέσεις όπως η “πανάκεια”: “μια θέση εργασίας, μια ψήφος, μιας μετοχή” των Βαρουφάκηδων. Η πραγματική λύση της αντίφασης κεφάλαιο/εργασία, δηλαδή η κατάργηση της εκμετάλλευσης, του κεφαλαίου και της εργασίας, του κράτους και των εξουσιών κάθε είδους, η αληθινή χειραφέτηση των ανθρώπων, γίνονται “άπιαστος ορίζοντας” και “ουτοπία”, όταν το μόνο αναποτελεσματικό και ανέφικτο είναι πραγματικά το **αριστερό άτοπο** του “εκδημοκρατισμού” και του “κοινωνικού ελέγχου” της ταξικής πάλης!

Ναι, ίσως. Αλλά αυτό είναι εξαιρετικά απίθανο αν οι καταθέτες ξέρουν ότι τα χρήματά τους είναι ασφαλή επειδή το κράτος είναι πίσω από την τράπεζα και οι τράπεζες δεν κερδοσκοπούν πλέον, και λειτουργούν δημοκρατικά και με διαφάνεια. Αν τα επιτόκια ανέβουν και αυτό οδηγήσει στο να υποστούν οι κρατικές τράπεζες ζημιές στις συμμετοχές τους σε κρατικά ομόλογα, αυτές οι απώλειες θα μοιράζονταν ισότιμα σε ολόκληρη την κοινωνία και όχι στους εργαζόμενους για να σώσουν τους πλούσιους καταθέτες και τις εταιρείες σε βάρος όλων εμάς των υπολοίπων. Αλλά η δημόσια ιδιοκτησία του τραπεζικού συστήματος είναι ταμπού μεταξύ όλων των ειδών απόψεων, ακόμα και των σοσιαλιστών.

Ποια είναι η πιθανή τροχιά του παγκόσμιου καπιταλισμού;

Οι πρώτες δυο δεκαετίες αυτού του αιώνα έχουν δείξει ότι ο καπιταλισμός έχει περάσει την ημερομηνία λήξης του. Η οικονομική ανάπτυξη έχει επιβραδυνθεί στον ρυθμό σταγόνας· οι οικονομίες έχουν υποστεί δύο μείζονες καταρρεύσεις (2008-9 και 2020), συμπεριλαμβανομένου του μεγαλύτερου χρηματοοικονομικού κραχ στην ιστορία. Οι επενδύσεις σε τομείς που παράγουν αξία και που θα μπορούσαν να αυξήσουν τα εισοδήματα και να μειώσουν τις ώρες εργασίας, δεν έχουν λάβει χώρα.

Η υπερθέρμανση του πλανήτη και η κλιματική αλλαγή δεν έχουν συγκρατηθεί και οδηγούμαστε σε μια υπαρξιακή καταστροφή. Η φτώχεια στον αποκαλούμενο παγκόσμιο Νότο χειροτερεύει και οι ανισότητες στα εισοδήματα και τον πλούτο ανεβαίνουν παντού. Ο καπιταλισμός είναι καθηλωμένος σε μια μακρά στασιμότητα ή ύφεση.

Αυτό θα ξεπεραστεί μόνο (και τότε μόνο προσωρικά) αν το κεφάλαιο καταστρέψει τις συνθήκες ζωής των εργατών επαρκώς για να αυξήσει την κερδοφορία και να αποκαταστήσει την αύξηση των επενδύσεων. Αλλά οποιαδήποτε προσπάθεια για να γίνει αυτό θα μπορούσε να προκαλέσει ταξική σύγκρουση χωρίς προηγούμενο. Έτσι, οι στρατηγιστές του κεφαλαίου έχουν, αντίθετα, επιλέξει μέχρι τώρα να “σέρνονται” και να μην αντιμετωπίζουν αποφασιστικά, αν και οδυνηρά, την ρευστοποίηση [υποχρεωτική εκκαθάριση των επιχειρήσεων] και την δημιουργική καταστροφή. Αλλά υπάρχουν δυνάμεις εκεί έξω που θέλουν να το κάνουν αυτό όλο και περισσότερο.